

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child
المجلس الوطني لسلامة الطفل

י"ח באייר תשע"ז
14 במאי 2017

הכשרת מדריכים המועסקים בפנימיות

לקראת הדיון בוועדה המיוחדת לזכויות הילד, בראשות חברת הכנסת יפעת שאשא ביטון, הקבוע ליום 16.05.2017 בנושא "הכשרת מדריכים המועסקים בפנימיות של משרד הרווחה והשירותים והחברתיים ומשרד החינוך", מצ"ב עמדת המועצה לשלום הילד.

במסגרת מסמך זה נבקש להציג את הסוגיה באופן מפורט וכן להצביע על שני החסמים העיקריים הקיימים בעניין זה, והדורשים לעמדתנו הסדרה מיידית:

העובדה כי מדינת ישראל אינה מכירה בעבודת המדריכים כפרופסיה מקצועית ולפיכך, **לא קיים מערך הכשרה מסודר, מובנה ומחייב עבור מדריכים העובדים במסגרות אלה**, שיאפשר להם לרכוש כלים וידע הנחוצים לעבודה מאתגרת מסוג זה.

העובדה כי, בשל קשיים תקציביים, **השכר המשולם למדריכים אלה הוא שכר נמוך ביותר** וזאת בעוד העובדים הללו נדרשים לעבוד בעבודה דורשנית – הן מבחינת שעות העבודה והן, ובעיקר, מבחינת ההתמודדויות הנפשיות והאתגרים הרבים להם הם נדרשים – עובדה הגורמת לכך שאנשים המבקשים לעבוד כמדריכים במסגרות אלה תופסים את העבודה **כעבודה זמנית לתקופת זמן קצרה**. זאת ועוד, חוסר התמרוץ אינו מתבטא רק בתגמול תקציבי ובמשכורות נמוכות, אלא גם בכך שאין אופק מקצועי או מסלול קידום ותגמול למי שנשאר בתפקיד מספר שנים.

אנו סבורים כי מחויבותה של המדינה לילדים ולבני נוער בסיכון אינה מתמצית בסידור החוץ ביתי אלא היא כוללת גם את איכותה של מסגרת ההשמה, ואיכותה היא בראש ובראשונה בכוח האדם שבה.

קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית הר הצופים (מתחם מעונות רזניק), ת.ד. 24100, ירושלים
9190501

Haruv Children's Campus, Hebrew University, Mt. Scopus, POB 24100, Jerusalem 9190501

פקס: 972-2-679-0606 טל: 972-2-678-0606

ncc@children.org.il; <http://www.children.org.il>; www.facebook.com/ShlomHayed/

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child
المجلس الوطني لسلامة الطفل

במדינת ישראל ישנם אלפי ילדים ובני נוער בסיכון אשר גדלים ומתחנכים במסגרות השמה חוץ ביתית, בין אם בפנימיות של משרד הרווחה ובין אם בכפרי נוער של המנהל לחינוך התיישבותי, המהווה יחידת סמך של משרד החינוך. באשר לפנימיות של משרד הרווחה, מנתוני המשרד לשנת 2016 עולה כי במהלך שנה"ל תשע"ו, 5,742 קטינים הושמו בידי שירותי הרווחה בפנימיות לילדים בסיכון.¹

ילדים ובני נוער אלה הוצאו מביתם על רקע של הזנחה והתעללות ונושאים עימם פגיעות וטראומות קשות ומורכבות. לפיכך, הם זקוקים לדמויות בוגרות, יציבות וקבועות, שיהיו להם לעוגן ולמשענת, שידריכו ויכוונו אותם, שידעו להתמודד עם המורכבויות הרבות, להכיל אותם ולסייע להם בצורה המיטבית. פונקציה משמעותית זו ממלאים המדריכים.

על אף החשיבות הרבה הטמונה בעבודתם של המדריכים, הן מבחינה חברתית והן מבחינה חינוכית ושיקומית, כאמור לעיל, מדובר בעבודה שאינה פשוטה. מעבר לקשיים הטבעיים והמובנים, קיימים בפועל גם קשיים רבים בגיוס כוח אדם לאיוש משרה זו, בשל תנאי העבודה המאתגרים והתגמול הכספי הנמוך. זאת ועוד, גם כאשר מצליחים לאתר אנשים שמעוניינים לעבוד כמדריכים, אין מערך הכשרה אחיד ומחייב דרכו הם נדרשים לעבור וכן, במקרים רבים הם מחזיקים מעמד במשרה זו לתקופה קצרה בלבד. עובדה זו פוגעת כמובן, בראש ובראשונה, בילדים ובני הנוער המתחנכים במסגרות אלו והזקוקים לדמויות מקצועיות ויציבות אשר ילוו אותם לאורך זמן.

חשוב לדעת כי נושא זה עלה לסדר היום הציבורי ונבחן מספר פעמים בשנים האחרונות, הן במסגרת דיונים בכנסת והן במסגרת דוחות מקצועיים של ועדות שונות, במסגרת ימי עיון, מאמרים וניירות מדינות של אקדמאים ואנשי ציבור, כפי שיפורט בהמשך מסמך זה. עם זאת, עד כה לא נעשה שינוי לפתרון הסוגיה והמצב נותר על כנו.

ואלו, לטעמנו, הכשלים העיקריים:

ראשית, מדינת ישראל אינה מכירה בעבודת המדריכים כפרופסיה מקצועית ולפיכך, לא קיים מערך הכשרה מסודר, מובנה ומחייב עבור מדריכים העובדים במסגרות אלה.

¹ המועצה הלאומית לשלום הילד, ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי 2016, ינואר 2017. מקור: משרד הרווחה והשירותים החברתיים, האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לילד ולנוער, השירות לילד ולנוער: נתונים על ילדים בפנימיות תשע"ז, 2016.

קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית הר הצופים (מתחם מעונות רזניק), ת.ד. 24100, ירושלים 9190501

Haruv Children's Campus, Hebrew University, Mt. Scopus, POB 24100, Jerusalem 9190501

פקס: 972-2-679-0606 טל: 972-2-678-0606

ncc@children.org.il; <http://www.children.org.il>; www.facebook.com/ShlomHayed/

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child
المجلس الوطني لسلامة الطفل

זאת, בניגוד לקיים במדינות אחרות כגון במרבית מדינות אירופה. כך למשל, צרפת הייתה הראשונה שפעלה להסדרת הנושא וחוקקה, כבר בשנת 1965, חוק המסדיר את דרישות ההכשרה והרישוי לתפקידים בתחום עבודה ישירה עם ילדים ובני נוער בסיכון. בעקבותיה הלכו גם מדינות נוספות וביניהן הולנד, גרמניה, ארצות סקנדינביה, ספרד, איטליה, שוויץ, בלגיה, לוקסמבורג ועוד.² יצוין כי במדינות אלו ההסדרה אינה אחידה וישנו שוני במודל ההתמקצעות בין כל אחת מהן.

בהקשר זה חשוב לציין כי אמנם קיימים בישראל מסלולים ואפשרויות לרכישת הכשרה מתאימה – אך זו אינה בגדר חובה ואינה ממוסדת ולכן, אותן אפשרויות אינן מבטיחות כי מדריכי הפנימיות אכן יקבלו הכשרה מתאימה אשר במסגרתה ירכשו כלים וידע הנחוצים לעבודה מאתגרת ורגישה מסוג זה.

שנית, בשל קשיים תקציביים, **השכר המשולם למדריכים אלה הוא שכר נמוך ביותר**, הקרוב לשכר מינימום (המשכורת הממוצעת של מדריך נעה בין 5,500-5,000 שקלים), וזאת בעוד העובדים הללו נדרשים לעבוד בעבודה דורשנית – הן מבחינת שעות העבודה והן, ובעיקר, מבחינת ההתמודדויות הנפשיות והאתגרים הרבים להם הם נדרשים. יוצא אפוא כי השחיקה הרבה, לצד התגמול הנמוך, גורמת לכך שאנשים המבקשים לעבוד כמדריכים במסגרות אלה תופסים את העבודה **כעבודה זמנית לתקופת זמן קצרה**. יצוין כי התחלופה גבוהה עד כדי כך שהנתונים מצביעים על כך שכ-50% מהמדריכים עוזבים את עבודתם כבר במהלך השנה הראשונה.³

זאת ועוד, חשוב להוסיף כי חוסר התמרוץ אינו מתבטא רק בהעדר תגמול תקציבי ובמשכורות נמוכות, כאמור לעיל, אלא גם בכך שאין למדריכים אופק מקצועי או מסלול קידום ותגמול למי שנשאר בתפקיד מספר שנים ועל כן מדריכים רבים אינם רואים בכך עבודה ארוכת טווח ועוזבים לאחר תקופה קצרה.

כאמור לעיל, הצורך להכשיר מדריכים המועסקים בפנימיות עלה פעמים רבות בשנים האחרונות, בפלטפורמות שונות:

² להרחבה בעניין זה ראו: עמנואל גרופר, מסמך עמדה בנושא הכשרת כח אדם במערכת החינוך הפנימייתי בישראל, הוגש לפורום הציבורי – כפרי הנוער והפנימיות בישראל.

³ מויאל-בוטוין, מ' (2013) "לימודים אקדמאיים לתואר B.Ed. למחנכי פנימיות – הערכה מסכמת", תל אביב: משרד החינוך, המנהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער. מובא במסמך עמדה בנושא הכשרת כח אדם במערכת החינוך הפנימייתי בישראל, ה"ש 2 לעיל.

קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית הר הצופים (מתחם מעונות רזניק), ת.ד. 24100, ירושלים
9190501

Haruv Children's Campus, Hebrew University, Mt. Scopus, POB 24100, Jerusalem 9190501

פקס: 972-2-679-0606 טל: 972-2-678-0606

ncc@children.org.il; <http://www.children.org.il>; www.facebook.com/ShlomHayed/

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child
المجلس الوطني لسلامة الطفل

כך למשל, כבר ביולי 1991 התקיים בישראל סמינר בינלאומי, בחסות הארגון הבינלאומי לחינוך פנימייתי FICE, שבמסגרתו התייחסו בין היתר לסוגיית הכשרת מדריכים לפנימיות לילדים ונוער בסיכון, כאשר בסיומו פורסמה הצהרה באשר לחשיבות ההכשרה.⁴

בהמשך, בשנת 1995, פורסם "דו"ח הוועדה הציבורית לבדיקת מצב הילדים בפנימיות שבאחריות משרד העבודה והרווחה" (ועדת לנגרמן). בדוח, הצביעה הוועדה על מספר כשלים עיקריים בתחום זה, וביניהם: מחסור במועמדים בעלי הכשרה, ארעיות עבודת המדריך וחוסר בתחיקה בנוגע להעסקת המדריך באשר לשכרו, לשעות עבודתו, למעמדו ולתפקידו הייחודי בצוות המוסד שבו הוא מועסק. באשר להכשרה, עלה בדוח הצורך בקביעת מערך סטנדרטים מחייב להכשרת כוח האדם במוסדות הפנימייתיים במהלך עבודתם וכן, הומלץ כי לצורך הכשרות והשתלמויות אלו תוקם רשות מיוחדת להכשרת עובדי הפנימיות⁵ (מה שיבטיח כי כל עובדי הפנימיות יעברו הכשרה והשתלמויות).

ועדה נוספת שהתייחסה לנושא היא 'ועדת העשור' לתכנון החינוך הפנימייתי, בראשותו של פרופ' יצחק קשתי,⁶ שפרסמה את המלצותיה בשנת 2008 וציינה במסקנותיה בין היתר כי יש לבצע שינוי קיצוני בשכרם ובתנאי עבודתם של המדריכים, כי יש לקדם תכניות הכשרה ייעודיות ולהקנות לבוגרי תכניות אלה עדיפות בקידום לתפקידים בכירים במערכת הפנימייתית וכי יש לקבוע כללי רישוי לעובדים בפנימיות שיתייחסו להשכלתם, לזיקתם לעבודה עם נוער, לניסיונם המקצועי ולטוהר המידות שלהם.

במקביל, נושא זה עלה לא אחת במסגרת דיונים בכנסת, וכך למשל, בדיון בוועדה לזכויות הילד מיום 20.01.2014 התייחסה יו"ר הוועדה דאז, חברת הכנסת אורלי לוי-אבקסיס, להסדרת נושא ההכשרה בחוק וסיכמה את הדיון כך: "הגיע הרגע בו המקצוע הזה יהפוך להיות מוסדר ומוכר, עם כל הייחודיות שלו. לתת לאותם אנשים שיבחרו לגשת למקצוע הזה אופק תעסוקתי עם אפשרויות קידום. אנחנו נפעל לקידום הצעת חוק ברוח המסמך, מה שמתקיים, כמו שהסתבר לנו

⁴ לקריאת ההצהרה: http://ficeinter.net/?page_id=3283

⁵ לנגרמן, א' (1988) דו"ח הוועדה הציבורית לבדיקת מצב הילדים בפנימיות שבאחריות משרד העבודה והרווחה, ירושלים: משרד העבודה והרווחה.

⁶ קשתי, י', גרופר, ע', ושלנסקי, ש' (2008) החינוך הפנימייתי לקראת העשור הבא – דין וחשבון המוגש לשרת החינוך, מטעם הוועדה לתכנון הפיתוח החינוך הפנימייתי לעשור הבא – 'ועדת העשור'. תל אביב: המנהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער, משרד החינוך.

קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית הר הצופים (מתחם מעונות רזניק), ת.ד. 24100, ירושלים
9190501

Haruv Children's Campus, Hebrew University, Mt. Scopus, POB 24100, Jerusalem 9190501

פקס: 972-2-679-0606 טל: 972-2-678-0606

ncc@children.org.il; <http://www.children.org.il>; www.facebook.com/ShlomHayed/

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child
المجلس الوطني لسلامة الطفل

כאן, המון שנים כבר באירופה. אם אנחנו, המפעילים הגדולים ביותר בעולם, של המסגרות הללו, מן הראוי שגם נתקדם בהתאם".⁷

עם זאת, על אף ההמלצות והמסקנות אליהן הגיעו המומחים בתחום, עד כה לא חל שיפור בעניין זה והמצב נותר כשהיה.

על כן, **אנו קוראים להסדרת נושא זה בהקדם האפשרי**. ההסדרה חייבת לכלול קריטריונים ברורים, אחידים ומחייבים לאופן הכשרתם של המדריכים ולתנאי העסקתם. קריטריונים אלה הם קריטיים עבור המדריכים על מנת שיוכלו למלא את תפקידם על הצד הטוב והמקצועי ביותר, תוך פיתוח ורכישת מומחיות בתחום, ומתוך מוטיבציה גבוהה וכלים מתאימים, שיובילו לקביעות ולמניעת תחלופה. כל זאת, במטרה להבטיח יציבות וביטחון עבור אותם הילדים אשר זקוקים לכך כל כך.

מחויבותה של המדינה לילדים ולבני נוער בסיכון אינה מתמצית בסידור החוץ ביתי אלא היא כוללת גם את איכותה של מסגרת השמה, ואיכותה היא בראש ובראשונה בכוח האדם שבה.

כתבה: רחלי הכהן, מרכז הילד והמשפט, המועצה לשלום הילד

⁷ פרוטוקול מס' 45 משיבת הוועדה לזכויות הילד, מיום 20.01.2014. וכן ראו בפרוטוקול מס' 328 משיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, מיום 03.01.2017; ובפרוטוקול מס' 30 משיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, מיום 15.07.2015. כמו כן, נושא זה עלה בדיון במליאת הכנסת כבר ביום 12.01.1988 (ישיבה 390 של הכנסת ה-11).

קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית הר הצופים (מתחם מעונות רזניק), ת.ד. 24100, ירושלים 9190501

Haruv Children's Campus, Hebrew University, Mt. Scopus, POB 24100, Jerusalem 9190501

פקס: 972-2-679-0606 טל: 972-2-678-0606

ncc@children.org.il; <http://www.children.org.il>; www.facebook.com/ShlomHayedled/